

інститутах перевагу віддають матеріальним нормам, а в національному законодавстві України переважають імперативні норми та розгалужений інститут звернень пацієнтів у разі порушення основоположних конституційних прав.

Список використаних джерел:

1. Конституція України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 4, ст.19
3. Цивільний кодекс України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356
4. Кримінальний кодекс України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131
5. Назарко Ю. В, Дисертація: «Конституційне право на охорону здоров'я в Україні та державах європейського союзу: порівняльно-правове дослідження».с.125-135
6. Права пацієнтів у міжнародних документах і національному законодавстві України, Ольга Лісничка <https://doi.org/10.51647/kelm.2020.4.2.14>
7. Правові позиції Європейського суду з прав людини у сфері охорони здоров'я / І.Я.Сенюта – Х. : Фактор, 2020. – 192 с.

Бойко Вероніка Максимівна

курсант 202 н.г. ННІ № 2
Національної академії внутрішніх
справ

Науковий керівник:

Славна Оксана Володимирівна

доцент кафедри конституційного
права і прав людини Національної
академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

КОНЦЕПЦІЯ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА І ПРАВА ЛЮДИНИ

Тема концепції верховенства права і прав людини є надзвичайно актуальною і має велике значення в сучасному світі, оскільки є підґрунтям для захисту основних прав і свобод кожної людини. Усі країни повинні дотримуватися цих принципів, щоб забезпечити гідність, рівність і справедливість для всіх своїх громадян. Концепція верховенства права сприяє стабільності суспільства. Недодержання прав людини можуть бути викорінені шляхом утвердження концепції верховенства права і розробки відповідного правового механізму для її захисту. У світлі цих факторів, дослідження теми концепції верховенства права та прав людини є важливим для подальшого розвитку правових систем, забезпечення прав і свобод громадян, а також

підтримки принципів демократії, справедливості та гідності в сучасному суспільстві.

Верховенство права є основоположним принципом права, а також тим ідеалом, до якого повинні прагнути сучасні демократичні держави. Незважаючи на довгу історію, значний інтерес серед дослідників та закріплення на національному і наднаціональному рівнях, і досі зміст цього принципу та його складових частин залишається досить невизначеним. У закордонній літературі часто наголошується на тому, що верховенство права є «сутнісно суперечливим» та «надзвичайно невловимим» концептом [1, с. 197].

У поділі на реальний та ідеальний виміри верховенства права можна також виокремити два аспекти: а) перший пов'язаний із природою самого права, що відповідає вирізненню Робертом Алексі таких двох його вимірів, як ідеальнокритичний, або моральний, з одного боку, та реально-фактичний, або організаційний, - з другого; б) другий пов'язаний із природою соціальних (культурних) феноменів взагалі, що відповідає розрізненню Б. Кістяківським правової держави як певного «ідеального типу», з одного боку, і як його реального втілення в життя у певних історичних та культурних умовах, здійсненого в тих чи інших організаційних формах, - з другого. Перший аспект відображає полеміку позитивістської та неопозитивістської концепцій права і дає онтологічні й методологічні підстави для виникнення субстанційної та формальної концепцій верховенства права та їх подальшого втілення у соціальній практиці. Другий аспект дає підстави для пошуку міри у співвідношенні універсальних вимог верховенства права та його особливостей у певному цивілізаційнокультурному середовищі, а також виявлення готовності соціальних суб'єктів до реалізації вимог практичного розуму в життя (насамперед, наявності політичної волі у носіїв влади). Саме в межах цього аспекту виникають питання на кшталт: чи є Україна правовою державою? [2, с. 29].

Зведення принципу верховенства права до формальної законності відбиває суто позитивістське праворозуміння, що робить зазначений підхід вкрай дискусійним. Водночас вимоги, вироблені в рамках формальних концепцій, мають велике значення, адже в подальшому вони стали підґрунтям для розроблення субстантивних концепцій, які висувають також додаткові змістові вимоги до принципу верховенства права. Більшість авторів нині заперечують абсолютний антагонізм між формальними та субстантивними концепціями, уважають, що реалізація верховенства права в сучасному світі має передбачати дотримання як формальних, так і змістових вимог цього принципу [1, с. 201].

Верховенство права - це ідея, що у своїй основі містить філософський характер, і вона становить підґрунтя певного світогляду. Йдеться про правовий світогляд. Обмеженість будь-якої дії правилами, принципами, законами дає впевненість у завтрашньому дні, гарантує передбачуваність наслідків своїх дій. Особа, зокрема, знає, що буде відповідати перед державою. Уже цей момент значною мірою є більш привабливим, ніж ситуація, коли

людина є повністю залежною від розсуду владного суб'єкта. Проте в такій установці нема нічого особливого, вона притаманна людині протягом усіх епох і містить лише елементарну правову установку, або мінімальну підставу правового світогляду [2, с. 30].

З огляду на міжнародні та національні інструменти, праці науковців і практиків, зрештою досягнуто консенсусу щодо ключового значення поняття «верховенство права» та щодо елементів, охоплених ним. На їхню думку, позиція Т. Бінгема якнайкраще висвітлює істотні елементи верховенства права: «Усі особи та владні інститути в межах держави – публічні чи приватні – повинні підкорятися публічно створеним законам, які набувають чинності (загалом) і на підставі яких публічно здійснюють правосуддя, вони також повинні мати змогу користуватися благами цих законів». Цей автор виокремив вісім складників верховенства права, а саме: 1) доступність закону (закон має бути зрозумілим, чітким і передбачуваним); 2) питання юридичних прав мають бути вирішені нормами права, а не шляхом дискреції; 3) рівність перед законом; 4) влада має реалізовуватися в правомірний, справедливий і розумний спосіб; 5) права людини мають бути захищені; 6) необхідно забезпечити засоби для вирішення спорів без надмірних матеріальних витрат і тривалості; 7) суд має бути справедливим; 8) дотримання державою міжнародно-правових зобов'язань, а також тих, що визначені національним правом [3, с. 201].

Верховенство права - це реальне відображення нормальної ситуації випереджувального розвитку природних прав людини порівняно з розвитком системи об'єктивного юридичного права та й правової системи. Суб'єктивне право, природні права людини завжди вищі, перші, оскільки мають «вести» за собою об'єктивне юридичне право. Принцип верховенства права є однією з основних ознак сучасної соціальної правової держави, в якій право підкоряє собі державну владу, а основні права людини та її соціальна безпека становлять зміст свободи, заснованої на законах, які приймаються і піддаються зміні законним шляхом. Вітчизняне правознавство визнає необхідність існування закону, правового за своїм змістом та сутністю. Сучасне розуміння права передбачає визнання людини найвищою соціальною цінністю, а забезпечення та реалізацію невід'ємних прав і свобод людини громадянина - головною метою діяльності державної влади, яка реалізує свою компетенцію тільки в межах Конституції та законів України [4, с. 186].

Гармонізація законодавства України з правом ЄС вимагає реформування національної правової системи. Одним із важливих чинників зазначеного реформування є визнання та гарантування принципу верховенства права, яке є можливим за сучасних умов суспільно-державного розвитку тільки в межах правової держави. Необхідно переосмислити багато наших традиційних уявлень для встановлення в країні верховенства права. [5, с. 47].

У зв'язку з цим у літературі прийнято говорити про правовий характер закону. «Закон буде правовим, якщо законодавець - представницький орган держави - адекватно відобразить волю народу. В іншому випадку закон, у тому

числі й приписи Основного закону - Конституції, не є правовими і потребуватимуть відповідних змін». Цій вимозі відповідає ч. 3 ст. 22 Конституції України, яким встановлена пряма заборона антиправового закону. Аналогічною є норма ч. 1 с. 64 Конституції України, відповідно до якої конституційні права і свободи не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією. Верховенство права у суспільстві як основний принцип правової держави зумовлює й інші принципи, зокрема підпорядкування закону самої держави та її органів, посадових осіб, інших організацій, громадян. Він повинен бути справедливим, гуманним, закріплювати невід'ємні природні права кожної людини: право на життя, на свободу, на особисту недоторканість [4, с. 186].

Аналіз підходів до визначення змісту верховенства права в закордонній правовій доктрині, дозволяє розрізняти формальні та субстантивні концепції верховенства права, перші з яких акцентують увагу на формальних вимогах до законодавчих приписів та процесуальних вимогах до належної судової процедури, а другі – на вимогах до змісту закону. [1, с. 202].

Концепція верховенства права наголошує на тому, що жоден індивід не повинен бути підпорядкованим ніяким правилам чи владі, якщо вони суперечать загальноприйнятим нормам права. Права людини є невід'ємною частиною цієї концепції і включають в себе основні громадянські, політичні, соціальні та економічні права, які гарантують гідність та свободу кожної особи. Захист прав людини та додержання концепції верховенства права вимагають дієвого правового механізму, судової системи, надання доступу до правосуддя і посилення правозахисних організацій.

Список використаних джерел:

1. Цувіна Т. Формальні та субстантивні концепції верховенства права в сучасному дискурсі. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/11/35.pdf> (дата звернення: 02.12.2023).
2. Максимов С.І. Верховенство права: світоглядно-методологічні засади. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»* № 4 (31) 2016. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vnuuauph_2016_4_5.pdf (дата звернення: 02.12.2023).
3. Копча В. В. Верховенство права як принцип сучасної держави. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvknuvs_2018_3_19.pdf (дата звернення: 02.12.2023).
4. Чепульченко Т.О. Верховенство права як основоположний принцип сучасного правотворення. URL:

https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/3257/1/34_cher.pdf (дата звернення: 02.12.2023).

5. Загребельна Н.А. Верховенство права як фундаментальний принцип сучасної правової держави. 2020. URL: <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/legal-bulletin/article/download/283/230> (дата звернення: 02.12.2023).

*Величко Марина Геннадіївна,
старший інспектор Сектору
дотримання прав людини
Конотопського районного відділу
поліції Головного управління
Національної поліції в Сумській
області*

Науковий керівник:

*Сьох Катерина Ярославівна, доцент
кафедри конституційного права та
прав людини Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент*

ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ: СКЛАД ПОРУШЕННЯ СТ. 3 ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ «ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД»

Першим документом, що вмістив у собі перелік основоположних прав та свобод людини став кодекс Вавилонського царя Хаммурапі у 1750 році до н.е. [1]. Прошло майже чотири тисячі років, а в сучасних правових документах і досі є відголос перших законодавчих норм. Це і відповідальність за надання свідками неправдивих свідчень, і за крадіжку чужого майна, і за привласнення та самовправство, і за відмову свідка надавати свідчення у справі. Чого немає у законах Хаммурапі, то це презумпції невинуватості та гендерної рівності.

Проїшов час. Змінилося суспільство. Питання визначення та дотримання прав та свобод набувало усе більшої актуальності. Найпершою Конституцією в світі стала «Конституція прав і свобод війська Запорізького», Пилипа Орлика у 1710 році [2]. Для порівняння, у США Конституцію прийняли лише через 77 років.

З виникненням інституту міжнародного права Україна стала активним його учасником, ратифікуючи міжнародні правові акти та, впроваджуючи дію їх норм на території нашої держави. 17 липня 1997 року було ратифіковано Європейську Конвенцію «Про захист прав людини і основоположних свобод». Країни учасниці повинні забезпечувати ефективне виконання будь-якого з положень Конвенції. Це стосується к позитивних, так і негативних зобов'язань держави перед її громадянами.